

ION IONIȚĂ,

Din istoria și civilizația dacilor liberi.

Dacii din spațiul est-carpatic în secolele II—IV e.n.,

Editura Junimea, Iași, 1982, 126 p. + 39 fig.

Ion Ioniță, arheolog și cercetător ieșean, este cunoscut în literatura arheologică românească și europeană ca un specialist al epocii post-romane pe teritoriul României, cu precădere pe teritoriul românesc est-carpatic. În anul 1966 a publicat studiul de sinteză *Contribuții cu privire la cultura Sintana de Mureș — Cerneahov pe teritoriul Republicii Socialiste România*¹, căruia i-a urmat, peste cinci ani, o lucrare specială dedicată analizei unui monument din cultura Sintana de Mureș — Cerneahov, cimitirul de la *Independența*, din Muntenia. Se supune unei analize — după metode arheologice moderne — întregul sistem de date deținute asupra acestui cimitir, pentru a se stoarce din ele maximum de informații (v. B. *Die Analyse der Gräber: I. Typologie der Beigaben; II. Bestattungssitten; III. Beigabensitten; IV. Trachtsitten; C. Auswertung: I. Frauen-, Männer- und Kindergräber; II Zur relativen Chronologie; III. Religiöse Komponenten in der Kultur des Gräberfeldes von Independența; IV. Soziologische und ethnische Probleme*)².

Ion Ioniță a efectuat cercetări și săpături arheologice în numeroase stațiuni arheologice, singur sau în colaborare, dintre acestea remarcându-se prin importanță șantierele de la *Văleni, Băiceni, Miorcani și Iași*. La *Văleni* a fost cercetat un întins cimitir de epocă romană. Materialele și informațiile obținute pe acest șantier i-au permis cunoașterea directă, deci nemijlocită, a realităților arheologice din Moldova în epoca romană. I-au îndreptat și mai virtos atenția spre cercetarea întregii problematice a arheologiei epocii romane în Moldova.

Astfel, după două decenii de cercetări arheologice de teren, de investigare a descoperirilor din muzee și studierea atentă a întregii literaturi românești și europene cu referire la epoca romană în teritoriul est-carpatic, Ion Ioniță a publicat sinteza *Din istoria și civilizația dacilor*

¹ *Arheologia Moldovei*, IV, București, 1966, p. 189—259.

² I. Ioniță, *Das Gräberfeld von Independența*, Bonn, 1971, p. 14—61.

liberi, la Editura Junimea, în condiții grafice corespunzătoare, ceea ce face un titlu de competență și pentru această editură în publicarea de lucrări științifice, în speță a unor lucrări arheologice ce impun o anumită exigență.

Volumul cuprinde cinci capitole: I. *Introducere*; II. *Consecințele războaielor daco-romane*; III. *Perioada stăpînirii romane în Dacia (106—275)*; IV. *Perioada dintre retragerea stăpînirii romane din Dacia și invazia hunilor (275—376)*; V. *Concluzii*. La rîndul lor, cuprinzînd tratarea materialului istoric, arheologic, epigrafic, numismatic, a *realităților istorice* cunoscute în perioada romană și postromană, Capitolele III și IV sînt compartimentate astfel încît să înfățișeze obiectiv și nuanțat istoria teritoriului est-carpatic în întreaga dimensiune permisă de documentarea existentă în prezent, oferindu-ne o selecție adecvată a celor mai reprezentative probleme ridicate de cercetarea arheologică contemporană. Cu toate acestea ne dăm seama — prin structura și materialul prezentat de autor — că în analiza pe care o face sumei tuturor descoperirilor respective operează o depășire a punctelor de vedere anterioare, ducînd mai departe cercetarea printr-o nouă judecată istorică și mai ales prin puterea de pătrundere în intimitatea proceselor istorice respective. Pe alocuri, într-o manieră cu totul nouă, ni se înfățișează prin realul concret al materialelor arheologice, deci pe temeiul izvoarelor istorice ce ne stau la îndemînă, fapte istorice bine conturate pe care cercetarea arheologică va fi obligată să le ia în considerare, cu toate posibilele corecturi de nuanță ce se vor putea aduce în viitor. Și acest lucru nu e puțin.

E necesar să redăm *schema* cuprinderii problematicei cap. III, *Perioada stăpînirii romane în Dacia (106—275)*, în tratarea făcută, cu acribie și serioasă pătrundere în intimitatea fenomenelor istorice ce s-au împlinit în spațiul est-carpatic în secolele II—III e.n. Primul subcapitol A. *Teritoriul dacic aflat sub stăpînirea romană* tratează pe zone sistemul de apărare roman din sudul Moldovei: 1. *Zona Barboși* (între râurile Siret și Prut); 2. *Zona Orlovka* (între riul Prut și lacul Ialpug); 3. *Zona Ismail* (între lacurile Ialpug și Catlabug); 4. *Zona Chilia* (între lacurile Catlabug și Sasic) și 5. *Zona orașului Tyras* (între lacul Sasic și limanul Nistrului). Fiecare din aceste subcapitole cuprinde o expunere succintă a istoricului cercetărilor efectuate și în paragrafe distincte, acolo unde a fost cazul, tratarea adecvată a descoperirilor arheologice respective (Construcții și fortificații militare, Așezări civile, Morminte și necropole). Al doilea subcapitol, B. *Teritoriul dacic aflat sub supravegherea romană*, ne prezintă situația spațiului geografic din vecinătatea teritoriului roman din sudul Moldovei, în care autoritatea romană s-a impus în funcție de situația generală a imperiului și în funcție de politica romană la Dunărea de Jos. Discutarea acestei situații conturează cu claritate o zonă clientelară în estul Carpaților situată între teritoriul roman din sudul Moldovei și cel al dacilor liberi din nordul provinciei. Cel de-al treilea subcapitol,

C. *Teritoriul dacic liber*, prezintă sintetic numeroasele antichități descoperite în teritoriul dacic liber, unde, conchide autorul: „fără excepție toate așezările sînt de factură dacică, iar necropolele, aproape în totalitatea lor, aparțin de asemenea dacilor. Doar un procent redus de morminte, constituite și ele în grupe foarte mici, au fost lăsate de către nomazii sarmați“, în timp ce „Elementele de civilizație romană, de o frecvență și o varietate de forme și de domenii încă prea puțin cunoscute, nu mai apar concentrate în complexe pe care să le putem defini ca romane. În schimb, vestigiile romane propriu-zise, ca și elementele imitate sau inspirate după acestea, se regăsesc în toate așezările și necropolele dacice, iar uneori și în mormintele sarmatice“ (p. 59). Aceste descoperiri se constituie și în teritoriul liber în dovezi ale impactului puternic roman în lumea dacilor est-carpatici, ca peste tot în Dacia. Desigur, cu durată și nuanțele respective în fiecare din cele trei zone — sub stăpînirea romană în sud, în zona clientelară din centru-sud și în zona liberă din nord.

Capitolul al IV-lea, *Perioada dintre retragerea stăpînirii romane din Dacia și invazia hunilor (275—376)*, cuprinde, la rîndul său, cinci subcapitole. A. *Retragerea aureliană*; B. *Migrația goților pe teritoriul dacic*; C. *Revenirea stăpînirii romane la nordul Dunării de Jos*; D. *Dacii, daco-romanii, goții și sarmații*; E. *Invazia hunilor*, ce se constituie în tot atîtea probleme ale epocii post-romane. E meritul lucrării că epoca post-romană înfățișează istoria teritoriului dacic în situația sa istorică reală, deci atît descoperirile populației autohtone, dacice și daco-romane, cît și descoperirile nou apărute în urma migrației goților și hunilor. Menținerea descoperirilor dacice și daco-romane în tot răstimpul pătrunderii, conviețuirii și după retragerea goților și hunilor definește sensul permanenței civilizației și culturii autohtone în regiunile est-carpatice și a continuității populației dacice și daco-romane. Mișcările de populații (goții, hunii) au făcut ca populația dacică și daco-romană din Moldova să se alătore stăpînirii romane de la Dunărea de Jos, ca peste tot în provinciile sau fostele provincii romane, sau în teritoriile din imediata lor vecinătate: „Plecarea în masă a goților și sarmaților din aria culturii Sîntana de Mureș, ca și stăpînirea mai dură a hunilor, au determinat populația autohtonă să fie legată mai strîns de lumea romană“ (p. 117).

În *Concluzii* (Cap. V), autorul însumează succint esența constatărilor sale și stabilește cîteva criterii — fapte de care cercetarea arheologică și istorică a primei jumătăți a mileniului I e.n. va trebui să ia act în viitor. Se impun a fi subliniate trei din concluzii sale: 1. împrejurările prielnice pentru restabilirea unității din vatra Daciei; 2. respingerea regionalizărilor excesive (cultura Poienești³, Lipița, Sîntana—Arad, etc.), aspectele regionale fiind manifestări ale civilizației și cul-

³ Cf. Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973.

turii unitare dacice și 3. nuanțarea cunoașterii procesului de romanizarea a populației de la est de Carpați. Precizându-se că procesul de romanizare e mai lent și „durează mai bine de patru secole“ (p. 119), se conturează dimensiunile sale reale în spațiu și timp: „Dezvoltarea unei societăți romane la nordul Dunării de Jos și pînă departe pe țărmul nord-pontic punca civilizația romană, cu toate realizările ei tehnice, cu limba latină și cu viața ei spirituală specifică, în legătură directă cu populația dacică din teritoriul roman și din afara lui. Rolul acestui teritoriu roman din sudul Moldovei în procesul de răspîndire a romanității este mult mai mare decît se apreciază în general. Importanța lui nu se reduce doar la perioada ocupației romane, și continuă și după aceea, cînd populația romanizată de la nordul Dunării a asimilat și a difuzat mai departe elemente de civilizație romană“, astfel că „În mod cert, în prima jumătate a secolului al V-lea se poate vorbi de o refacere a unității culturale de aspect daco-roman pe întreg cuprinsul Daciei de dinainte de cucerirea romană. Iar unitatea culturii daco-romane precede și pregătește unitatea și romanitatea poporului român“ (p. 119—120)⁴. O ilustrație sugestivă, ce s-ar fi cuvenit a fi și mai bogată, însoțește și argumentează lucrarea a cărei valoare și originalitate se cer a fi subliniate. Deși se consideră a fi o monografie, studiul arheologico-istoric asupra teritoriului est-carpatic în epoca romană și post-romană este o veritabilă lucrare de sinteză istorico-arheologică, care prin problemele ce le ridică sau pe care le conturează sau le rezolvă ocupă un loc nu numai notabil în istoriografia mileniului I e.n., ci și în istoriografia românească în genere.

Prin această lucrare, cercetarea și cunoașterea istoriei mileniului I e.n. est-carpatic se completează cu o nouă realizare, cea a prezentării epocii romane și post-romane (sec. II—III și IV—V e.n.). Avem astfel, prin rîvna colegilor ieșeni *I. Ioniță*, *S. Sanie* (sec. II—V e.n.), *Dan Gh. Teodor*⁵ (sec. V—XI) și *V. Spinei*⁶ (sec. XI—XIV), o frescă a evoluției civilizației și culturii dacilor, daco-romanilor și românilor din Moldova în răstimpul a mai bine de un mileniu, în interinfluențarea lor permanentă cu stăpînirea romană, romano-bizantină și bizantină, a raporturilor lor cu neamurile migratoare și în contextul unității civilizației și culturii dacice, daco-romane și românești.

E ilustrarea unui travaliu științific calm, temeinic și onest, dovada impunerii adevărului istoric ca pîrghie și scop a oricărei cercetări autentice.

S. DUMITRAȘCU

⁴ Cf. S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei* (sec. II i.e.n. — III e.n.), Iași, 1981.

⁵ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI e.n. Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român*, Iași, 1978; *Idem*, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile X—XI e.n.*, Iași, 1981.

⁶ V. Spinei, *Moldova în secolele XI—XIV*, București, 1982.